

Tredje roten, tomt 19

Kvarteret Snusmalaren

Tionde roten 1637–57 v

Östra Hamngatan 39 – Kungsgatan 52

Sjätte roten 1657 h–70

V. sidan Östra Hamnen

Vilka som ursprungligen ägde detta tomtområde är osäkert. Mantalslängden omtalar på denna plats en

Per Larsson

1637, 1640: 2 mtl, 1638–39 1 mtl

Petter väver R10 1642: 3 mtl

Per Böker

1645–52 2 mtl, 1655: 1 mtl

(Det fanns givetvis många med det namnet.)

3.19 bestod av två tomter. Ev. ägdes den ena först av *Niels Bielke*:

Tore snickare

1637, 1640: 2 mtl, 1641: 3 mtl, 1642–44: 4 mtl

Torbjörn i Niels Bielkes gård 1638: 1 mtl

Johan skräddare R10 1651: 2 mtl

Anders Axelsson R10 1648: 2 mtl

Engelbrekt Persson

1655: 2 mtl, 1656: 1.20, 1657v- 4 (VI), 1657h:-5 1658–60: 1 se nedan (Före Christian Schotte)
Engelbrekt Pedersson 66 RM 1656–65 (jfr 4.33 1659–65).

I kontributionslängden i följande ordning: Engelbrekt Persson, Sven Ingewaldsson (2.136) Wilhelm Jung (2.134 möjl. 3.23), Sven (Larsson) Böker (2.137). Hans Bengtsson (2.134), Hans Mikaelsson (2.131).

10.2.1664 Anders Gunnarsson på Saltkompaniets vägnar kontra Ingebrekt Persson för 30 kmt skuld. Göteborgs UR 14.3.1666: Rådman Peder Haraldsson krävde Engelbrekt Persson på 18 rdr – Denne begärde 1668 att få bli däledragare i stället för den som avlidit (EIIa:1?). Engelbrekt Pederssons hustru begravdes i Gustavi 25.3.1670.

Herr *Doktor Zacharias Klingenstierna 1670*

Johan Pehrsson köpman

1659–63:3 65 66–70–1714

Enligt värdefullt meddelande från Jönköpingsforskaren Per Ericsson var handelsmannen Johan Persson son till en *borgare Per Nilsson* i Jönköping. Detta framgår av ett flertal excerpter ur Jön-

köpings domböcker bl.a. följande: 30.4.1679 ”Borgaren Arvid Anderssons svägerskor uppkom och sig ödmjukeligen förklarade på dess supplik att få lov att inflytta i sal Per Nilssons gård. Varpå svägerskorna svarade, att de icke giva honom lov därtill, ty de sitta på sin broders nåd.”

Resolution: Att brev skulle avgå till Johan Persson i Göteborg att komma hit och likvidera med Arvid (led av fallandesot och var gift med Ingeborg? Persdotter Berg). Under tiden gavs honom, Arvid, lov, ”ity han är husvill”, att inflytta i sin sal svärfaders gård (Jönköpings tomt 136:1, 137:1) till dess han fick likvidera med Johan Persson. Domboken 20.2.1680: Handelsmannen från Göteborg Johan Persson inlade en skrift mot Arvid Andersson angående den fordran han av honom hade att pretendera efter likvidationsinstrumentet och att Arvid av föräldrarna är arvlös gjord och således intet haver i det fasta att pretendera. Inlämnar dock inventarium på sal. Per Nilssons sterbhus. Arvid Andersson ingav räkning på sina svärföräldrar. Johan Persson och dess systrar h. Catharina och Maria Persdöttrar tillbjöd sig frivilligt besvärja inventarium efter sina föräldrar. – *Catharina Persdotter Berg* (död 23.5.1685) var änka efter *advokaten Nicolaus Kohlman* (begr. 28.1.1677). *Maria Persdotter Berg* var gift med *glasmästaren Johan Nilsson Wallman* Två bröder till Johan Persson nämnas i domboken 13.7.1685: *Jöns Persson*, som var biltog i två år förrän föräldrarna blev döda och den döde *Nils Persson*, vilkas gårdsandelar Johan Persson hade sålt. – Så långt Per Ericsson.

Johan Pehrssons barn kallade sig *Ekberg*. Han var gift med *Sigrid Nilsson*, syster till *Ambjörn Helgesson hattmakares* hustru *Britta Nilsson* (tidigare gift med en *Sven hattmakare*, som var död 1662. Hon kallades gemenligen *Börta hattmakares*). Den 4.11.1654 krävde Britta och Sirin Nilsdöttrar i kämnärsrätten sin far *Nils Torkelsson* på sitt modernearv. Nils Torkelsson hade först varit gift med en *Larsdotter*, vars bror *Anders Larsson* var far till *Håkan Jonsson däledragares* hustru *Estrin Andersdotter* (se bou efter henne 1707:44). Nils Torkilsson blev därefter omgift med *Groo Eriksdotter Borgstedt* (omgift *Knut Andersson Barntman*). Det framgår den 18 maj och 13.7.1693 när *Ambjörn hattmakares* barn tvistar med handelsman Johan Persson, att de båda var svågrar.

18.5.1674 Johan Persson hade betalt för den gård han av *Albrekt av Herman Hopp* köpte 1.16. i huseköpspenning

Han betalade enl krigskontributionslängden (Rote 3) 30:- (25:-) d smt

Göteborgs mag.Ba:4 3.10.1676: "Till guvernör Mörner ang. handelsman Johan Perssons hustru, då hon uti sin mans frånvaro var stadder åt marknaden överfölls av några kronosoldater, som förövade våld på hennes till marknaden avfärdade gods."

Göteborgs stadsarkiv L II och III nr:1 1682: Magistraten gav handelsmannen i Göteborg Johan Pehrsson frihetsbrev på grund av sjöskador m.m. Han betecknades som ”nykter, flitig och allvarsam”.

Enligt domboken den 6.6.1692 hade handelsmannen Johan Pedersson skuld till framlidne *Johan von Savelands* barns förmyndare *Vincent Beckman* och *Volrath Tham*. Han betalade med kramgods och sin gård i Hagarne.

21.8.1695 kände *Jacob Greif* genom *Johan Nyman* mot handelsman Johan Pehrsson genom dess son *Peter Ek(e)berg*. Utom denne son känner man till åtminstone tre döttrar till handelsman Johan Pehrsson:

1) *Sara Ekberg*, född i Göteborg den 17.1.1669, död där 6.12.1710, gifte sig 12.1.1696 (hemmavigsel) med *kaptan och ekipagemästaren vid kungl. amiralitetet Erik Strobill*, adlad Ehrenbill (se

Örnberg IX:28 och Berg II:9–10 och 11–12). Erik Strobill var son till *Lars Strobill* och *Christina Simonsdotter* och hade en bror *assessorn i Bergskollegium Olof Strobill*.

2) *Catharina Ekberg*, gift med *kaptan (också kallad byggmästare) Fredrik Sixtus*. Den 20.12.1698 hade Johan Pehrsson inprotokollerat sin till kaptan Fredrik Sixtus givna obligation på 600 d smt. Den 11.3.1701 eftergav Fredrik Sixtus intresse-fordringarna på Johan Persson.

3) En dotter, okänd till namnet, omtalas som mor till *kyrkoherden i Uddevalla Elias Svenonis Parnovii* dotter *jungfru Stina Parnovia*. Skarstedts herdaminne s. 613 omtalar endast att Elias Svenonis Parnovius 1687 gifte sig med *Johanna Hansdotter* (Johansdotter?). Efter faderns död 1708 (enl. Uddevalla dombok 1709, 332 b) krävdes jungfru Stina Parnovia av *Christen Hammar* då det framgår att hennes morfar var handelsmannen i Göteborg Johan Pehrsson. Svågrarna var kaptan Strobill och handelsman Petter Johansson. Änka efter Parnovius var *fru Margareta Krakovia* (s. 336 b) Svågrar var *rådman (Gabriel) Wadst* och *inspektör (Jonas) Edgren*. Rådman Wadst var farbroder till Stina vilket är märkligt, då rådman Wadst anges vara son till handelsman Anders Olofsson i Göteborg (kan ha varit styvson).

Bankokommissionen yttrade 1704 om Johan Petterssons (densamme som Pehrsson?) gård att den skulle säljas på auktion, om betalning uteblev.

Magistratens årshandlingar (EIIa:25) för den 7.11.1715 visar den formella gången av handelsman Johan Pehrssons förlust av sin gård:

13.3.1711: Första resan lät *madame Gertrud Tham* lagbjuda handelsman Johan Perssons hus och tomter belägna på hörnet vid Kungsgatan emellan framlidne rådmannen Anders Hindriksson hus å norra och Erik Normans å västra sidan som sin föreskrivna pant för 600 d courant och uppvuxet intresse (andra resan 20 mars, tredje den 27 mars). Den 24.3.1711 beviljades *madame Tham* värdering och den 2 maj immission. Den 29 maj beviljades Johan Persson ny värdering av hus och gård.

Catharina Sixtus, "en högst bedrövad änka" skrev den 22.12.1712 från Arboga och klagade över att magistraten hade låtit hennes käre faders handelsmannen Johan Pehrssons gård gå på auktion henne ovetandes. Hon hade dock däruti en pretention på 600 d smt.

Den 8.3.1714 var samtliga kreditorer samt kaptan Strobill på kaptan Sixtus vägnar samlade. Den 16 mars lämnades värdering. Den 9 juni beslöts att auktionssedlarna skulle anslås till den trettonde eller annan dag i juli månad, då köpmännen kom hem från marknaderna

Den 4.8.1714 (EIIa:26) vädjade magistraten genom H. Eeckman till *sal. Volrath Thams* änka matronan *Gertrud Thams* misskundsamhet för hennes gäldenär den gamle och alldeles utblottade köpmannen Johan Persson på grund av hans svaga villkor. Han levde blott av hushyra av två åbor och hade skuld till sin måg *sal Sixtus* änka.

Handelsmännen Olof Persson, Hans Coopman, hattmakaren Håkan Sahlberg, snickaren Martin Zimmerman och *murmästaren Olof Larsson* värderade handelsman Johan Perssons hus och gård vid Östra Hamnen till 1 400 d smt.

Enligt Göteborgs justitieprotokoll 1714, 906: Amiralitetskaptan Erik Strobill hade begärt uppskov att tillskriva sin svägerska *sal kaptan Fredrik Sixtus* änka angående tillståndet i hennes faders Johan Pederssons hus. Hon ärnade inlösa gården från *brännvinsbrännaren Erik Olofsson Rubbo*, som köpt den på auktion. Bland fordringsägarna var *Lars Perssons sterbhus i Kungsbacka*.

Den 16.8.1714 anhöll vinförlåtaren, brännvinsbrännaren och bryggaren Erik Olofsson Rubbo, som inköpt Johan Pehrssons gård på auktion, om fasta. Den 17 augusti resolverades om en preferensdoms uppsättande. Den 23 aug. och 20 sept. infann sig kapten Erik Strobill och presenterade ett och annat på svägerskan kapten Sixtii änka vägnar.

Herr Jonas Granberg erhöll stolrum i domkyrkan efter sal Johan Persson den 11.1.1717 (St r f x 8).

1720 Erik Olofsson Rubbos gård, sedan 1723 ödegård och tomt

Torsten Winberg bokbindare ibid

Hieronymus Bollm

Erik (Diedrich) Olofsson Rubbo, född omkr 1660, burskap 22.6.1693, medlem av borgerskapets äldste, död 14.12.1731, begr. Chr 1.9. s.å., 71 år gammal. Namnet skrives i tyska kyrkoboken ibland Rubou, ibland Rubeaux. vilket enligt Wilhelm Berg skulle tyda på ett franskt ursprung. Byggde efter branden 1721 upp ett 2 vån stenhus med frontespis (se Elias Martins teckning 1787 av Östra Hamnen Gbg hj I s 78) Gift 27.3.1695 med Christina Rolufsdotter född 1675, begr. Chr 10.5.1711, 36 år, död i fläckfeber (kyrkbok s 541), dotter till färgaren Christian Dögens änka Brita (1653–1733), vars gård med färgeri på Klädespressaregatan (10.33?) ärvdes av en av Erik Olofsson Rubbos söner *färgaren Elias Rubbo* (begr. 19.3.1735) Erik Olofsson Rubbo ägde 7.54 A Gamla Tullen och bodde i varje fall i början icke här i tredje roten utan hyrde ut gården. 1715 värderades de båda tomterna här till 600 d smt och huset till 800 d smt.. Hyresgäster 1715–17 var *bokbindaren Torsten Winberg* (hustru *Stina Grefwe*, gesäll 1717 *Christian Bruhn*, läregosse *Lars Svensson*) och *hattmakaren Jöns Bergman* (hustru *Anna Pihl*, gesäll Wilhelm Witt) Torsten Winberg var kvar 1720: ny hyresgäst var *Hieronymus Bollm*.

Brännvinsbrännare Christian Rubbo ärvde 3.19 av fadern. Han fick burskap 1731, begr. 12.9.1733. I fastigheten fanns inmurad bryggkittel och två destillationspannor, Gården övertogs av hans änka Maria Söderberg, ibm 1734–35 handelsman Nils Fehman, ibm 1735 *lektor Elieser Poppelman*, ibm *bokhållare Beijer*. Maria Söderberg protesterade 3.11.1736 (EIIb) mot ett brev, som hennes avlidne svåger *färgaren Elias Rubbos* änka *Brita* hade skrivit. Elias Rubbo skulle enligt brevet hos sin avlidne broder Christian 6.4.1732 ha deponerat 890 d smt av sitt tillfallna fädernesarv, som denne utan intresse skulle få bruka och nyttja till brodern Elias hemkomst från en resa. När Elias begärde sina pengar svarade Christian ”Ja, du skalt [dem] bekomma” men detta kom aldrig till sin fullbordan. Genom att Maria Söderberg 1737 gifte om sig med handelsman Erich Herndahl fick denne övertaga 3.19. Erik Herndahl fick burskap 11.9.1739, kallas 1733 ”unge köpmannen”, ibm 1742 *lektor Elieser Poppelman*. Herndahl bodde 5.15 1750. Inte mindre än nio av hans barn begravdes D 1737–dec 1753. Under första hälften av 1700-talet företog lärda och nyfikna män så många av de statliga myndigheterna understödda forskningsresor i Sverige, att man nästan kan tala om en undersökande period i Sveriges industriella historia. Man noterade det dåvarande näringslivets tillstånd och spanade efter möjligheter att öka produktiviteten och pröva nya vägar att utnyttja naturtillgångarna och befolkningens arbetsamhet. Mest kända är de resor Carl von Linné företog men han var inte ensam att företaga sådana resor runt Sverige. Ur den av *kommerskollegium utsände Olof Hamréns* berättelse från hans resa i Södra Sverige 1742 (förvarad på riksarkivet) har jag här saxat de partier, som berör Erik Herndahl som intressent i den klädesfabrik, som handelsmannen *Gabriel Sandbergs söner Martin* (född omkr. 1717, död 1760) och *Niclas Sandberg* (född omkr. 1709, död 1753), fick privilegier på 1740. Delägare var också *rådmännen Johan Mellenberg och Johan Anders Lamberg*.

När man läser detta skall man ha i minnet, att 1739, närmare bestämt den 21 maj, infördes en ny hallordning, som skärpte skillnaden mellan de under skråtvånget fallande hantverken och manufakturerna och fabrikena. Manufakturerna gynnades genom bl.a. viss skattebefrielse, ökade subsidier m.m. Detta ledde till ett febrilt fabriksgrundande, speciellt 1740. En del optimister tog sig vatten över huvudet, rörelsen bar sig inte och fabriksägaren ruinerades.

Redan 1742 hade klädesfabriken mer än 400 arbetare och 1749 var den största i Göteborg. Dr Maja Kjellin säger i sin bok kv. Bokhållaren s 48 ang "klädesfabriken vid Drottninggatan", att mycket talar för att fabriken låg på den tomt, som Martin Sandberg erhöll genom att gifta sig med den 1740 avlidne *handelsmannen Hans Liedgrens änka Brita Maria Camitz* nämligen 4.27 i kv. Bokhållaren. Maja Kjellin visste inte, att man av de lönelängder i riksgäldskontorets arkiv på Riksarkivet, som omfatta tiden 1731–65 kan erhålla en ganska god uppfattning om var arbetsplatserna låg. (Rgk 1 146 1742 Riksens ständers arkiv Länshuvudböcker Göteborgs och Bohus län Tredje Roten. Se också Rgk 1 158).

1741 års längd visar på intet sätt, att det skulle ligga en klädesfabrik på handelsmannen Hans Liedbergs änkas tomt, som 1745 kallas handelsmannen Martin Sandbergs ödetomt. Däremot finns det en sådan enligt lönelängderna 1741 på medintressenten Eric Herndals tomt 3.19, kv. Snusmalaren. Manufakturverksamheten där var av mycket stor omfattning redan 1741.

Vi övergår till Olof Hamréns skildring från sin resa i södra Sverige 1742: "Herrar Sandbergars och deras medintressenters Herr Ehrendahs (Herndals) och Millbergs (Mellenbergs) anlagde klädesfabrique består af 7 stohlar, hwaraf 5 gingo med 16.18 à 20/30 (?) kläden, en med Fris och en med Perpetuel, wäl inrättat Färg-, präss- och Öfwerskärerier.

Altsammans uti en gård sammanfogat med en beskiedelig wärckmästares styrsel och inseende. Här fants ymnogt förråd på ull och så många färdige kättingar med behörigt i beredskap at wäl 14 stohlar skulle dermed kunna underhållas och fulleliga drifwas, samt ansenliga Partier hel- och halffärdige kläden. Det beröm kan billigt lemnas denne Herrar Sandbergars Fabriqueinrättning, att den snart är den endaste, som å denna ort gifwer hopp om beständighet och wore icke obilligt, om de, som redan instuckit så ansenlige egne medel på något sätt kunde upmuntras och hielpas, då man med säkerhet kan sig föreställa, att denna fabrique kan blifwa Publique och orten till mycken fördel och nytta."

Verkmästare var *Zacharias Fröse* (senare bosatt kv. Idogheten). Vidare uppräknas ett stort antal gesäller ("Frie efter 1739 års privilegier"): 1741: Georgen Haupt, Gottfrid Perke, Frantz Perl, Johan Schutz, Martin Caras, Johan Ressner, Johan Gerndt, Petter Calutzner, Christian Chair och Cornelius Paulsson. 1742: Gottfried Äbler, August Schuster, Friedrich Månke, Christopher Küsler, Johan Buranske, Christian Hoppe, Friedrich Papritius.

Vidare fanns där två *överskärare*: *David Warick och Gottfrid Frient*, färgmästaren Gottlob Müller och färgaredrängen Bengt Elversen Skrubblare (kardningsarbetare) 1742 Jonas Bruberg, Johan Lontzau, Cornelius Malme, Johan Hornbert, Lars Clern, Ambjörn Thorman, Jöns Oberquist, Johan Georg Wolf.

För att kunna bedriva manufakturverksamheten hade Eric Herndal och hans hustru 1740 pantsatt gården. Hur snart klädesfabriken flyttade därifrån är inte utrett men 1753 års lönelängd upptar hos honom inga klädesvävare, blott *färgaren Johan Christian Neucammer, bodbetjänten Anders Ödberg, gossen Nils Collander* (enligt Rgk 1 164 1759 bodgossen Nils Collander – som handelsman bosatt 3.22 på 1780-talet).

Det återstår att undersöka, var klädesfabriken låg omkring 1750. Den 3.8.1752 köpte medintres-senten rådman Johan Mellenberg av bokbindare Torsten Winberg och hans hustru Christina 2.26 på Kungsgatan, en fastighet, kallad ”hus och gård tillika med en där bredvid liggande obebyggd tomt”. 1755 står denna fastighet i tomtöreslängden upptagen som herr Martin Sandbergs fabrik. Martin Sandberg hade många andra sysselsättningar och hann inte ägna fabriksverksamheten tillräcklig uppmärksamhet. Han var bisittare i Handelssocieteten sedan 1743, efterträdde brodern Niclas som hospitalsföreståndare 1752 och var riksdagsman 1755. Vid bouppteckningen 19.5.1760 översteg skulderna tillgångarna med 3 000 d smt. Han ägde bostadshus vid östra ham-nen, hus och gård på Kungsgatan gentemot Domkyrkan, hus och gård på Kungsgatan vid Vallen och en klädesstamp med en liten mjölkvarn i Mölndal.

1759 övertogs klädesfabriken vid Kungsgatan av handelsmannen Sven Eriksson Kullman, som börjat som kontorsbetjänt hos Martin Sandberg. Kullman avled emellertid redan 1762. Till hjälp i klädesfabriken hade han haft klädesmakare Jonas Floberg och överskäraremästare Christian Bitt-ner. Floberg, som hade erhållit burskap 25.9.1752, hade enligt bouppteckningen efter Kullman ägt en tredjedel av gården på Kungsgatan men Kullman ägde själva fabriken med 5 vävstolar utom fyra, som då ej var igång, en Drougettevävstol med överskärare med två pressar därtill, en stamp i Mölndal med kvarn därtill, etc.

Jonas Floberg övertog nu fabriken och hela verksamheten. Ännu vid bouppteckningen efter hans andra hustru Brita Kling den 6.7.1784 sades han äga hus och gård på Kungsgatan mellan råd-manskan Majjgrens arvingar i öster och bagare Jonas Ahlgren i väster med färgeri och överskäre-ri. Verksamheten nedlades som ovan nämnts 1788.

Den 6.8.1762 efter makarna Herndahls död inropade handelsbokhållare (efter erhållet burskap 24.9.1762 handelsman) Jonas Eriksson denna fastighet. Han omtalas 1786 som hospitalsförestån-dare (se 6.44). Han blev kämnär 8.12.1786 efter Erik B Enander, död barnlös 13.9.1798. Denna gård 3.19 sålde han till handelsman Samuel Bruce och handelsbokhållare Anders Swalin, hälften vardera.(uppbud Östra hamnen 12.3.1764). Den 25.8.1763 avstod Swalin sin del till

handelsman Samuel Bruce

(som också uppbjöd 5.38 den 26.5.1794). Bruce ansökte 12.4.1756 om medlemskap i handelsso-cieteten, ett ärende som uppsköts, då han befann sig utomlands. Han ville slå sig ned i Göteborg och idka kryddkramhandel, vilket tilläts i fall han var sinnad hitföra (importera) något tillåtet gods och varor för sin räkning ifrån en eller annan utrikes ort. Samuel Bruce fick burskap som handelsman 17.9.1756. Gift Carin Haegg. Hans dotter *Ebba Beata*, död 11.4.1702 gifte sig 1794 med *förste stadskirurgen i Göteborg Anders Brulin* (hans första ä), en annan dotter *Elisabeth Catharina* var gift *häradshövding Samuel Brag* (Berg II:1–2, 433)

Samuel Bruce avstod 1775 gården till sin bodbetjänt Sven Lindström (burskap som handelsman 1774), gift med Samuels brorsdotter Johanna Cecilia Bruce.

Handelsman Sven Lindström omtalas som ägare av gården med 1½ tomt 1775 och avled barnlös 18.2.1800; hans änka Johanna Cecilia ärvde gården ensam och gifte om sig med handelsman Be-nedicht Falck (född 1760, burskap 1786) som blev ägare av huset men tycks som ha hyrt ut åt-minstone delar av det stora trähuset före branden 1802.

Ibm 1785–86 *Handelsman Hans Bruce*, som kan vara bror eller son till Samuel Bruce. fick bur-skap 10.6.1763, sedan han i åtskilliga år tjänat hos Elieser Bagge (se Berg I:1, 258)

ibm Handelsman Samuel Bruce (se ovan) Flyttade 1785 till Vänersborg 1787: ” bor på landet”..

1795–1801 *Tobaksfabrikör Magnus Bahrman*

1801 *Handelsman Jacob Dahl*

Efter branden lät Falck efter leverans från murmästare Otto Gammelins tegelbruk bygga ett 1804 färdigt stenhus: tre våningar mot gatan och två våningar kring den fyrkantiga gården (Gbg hj II s 171).

1802–1828 (konkurs): handelsman Benedicht Falck